

DOI <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2026.61.359472>

УДК 342.5:336.1:352

І. О. Кисельов, кандидат юридичних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Кафедра права
вул. Гетьманська, 20, Мелітополь, Запорізька область, 72300
e-mail: law.reserch@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3200-6576>

О. М. Крижановський, доктор психологічних наук, професор,
кандидат юридичних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Кафедра психології
вул. Гетьманська, 20, Мелітополь, Запорізька область, 72300
e-mail: lech70708@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5358-9758>

МУНІЦИПАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті проведено порівняльно-правовий аналіз муніципального фінансового контролю як невід'ємного елемента системи стримувань і противаг в Україні та Польщі. На основі аналізу нормативно-правової бази та судової практики висвітлено роль фінансового нагляду у забезпеченні балансу між державною вертикаллю та автономією громад. Особливу увагу приділено правовим позиціям Конституційного Суду України щодо меж втручання держави у місцеві фінанси та досвіду діяльності Регіональних розрахункових палат Польщі. Дослідження правової природи санкцій та процедур оскарження дозволило виявити переваги європейської моделі контролю, яка базується на пріоритеті законності над доцільністю, превентивності нагляду та партнерській взаємодії між рівнями влади.

Метою статті є розробка концептуальних напрямів модернізації українського законодавства для зміцнення фінансової автономії громад у системі публічної влади. Завданнями дослідження є аналіз сутності фінансових стримувань, вивчення правового статусу контролюючих органів, порівняння каральної та стимулюючої моделей нагляду, а також обґрунтування пропозицій щодо децентралізації інституту аудиту. У роботі підкреслюється, що ефективна система контролю має не лише запобігати порушенням, а й сприяти інвестиційній привабливості регіонів через прозоре управління муніципальним боргом та борговими інструментами.

Враховуючи виклики воєнного стану та майбутнє відновлення, стаття обґрунтовує необхідність переходу від жорсткого адміністративного тиску до моделі «фінансового оздоровлення» та консультаційного аудиту. Такий підхід, що відповідає духу європейської децентралізації та принципу субсидіарності, дозволить гармонізувати національне право із стандартами ЄС. Це забезпечить створення дієвого механізму судового захисту прав місцевого самоврядування та підвищить стійкість фінансової системи України в умовах трансформації національного конституціоналізму.

Ключові слова: муніципальний фінансовий контроль, система стримувань і противаг, фінансова автономія, місцеве самоврядування, порівняльно-правовий аналіз, Польща, Україна, субсидіарність, фінансове оздоровлення, судова влада.

Постановка проблеми. Сучасні процеси децентралізації публічної влади в Україні зумовлюють необхідність глибокого переосмислення механізмів, що забезпечують фінансову стійкість територіальних громад. Розширення доходної бази та повноважень органів місцевого самоврядування має супроводжуватися розбудовою ефективної системи зовнішнього та внутрішнього контролю. Це викликано потребою гарантування законності використання публічних ресурсів за умови збереження конституційного принципу муніципальної автономії. У зв'язку з цим особливої ваги набуває пошук балансу між державним наглядом та правом громад на самостійне управління власними фінансами.

Фінансовий контроль слід розглядати не лише як технічну процедуру перевірки руху бюджетних коштів, а як фундаментальний правовий інститут у системі демократичного врядування. Він виступає гарантом захисту інтересів як держави, так і територіальної громади, запобігаючи зловживанням та неефективному розподілу ресурсів. Без чітко визначеної правової межі такого контролю виникає ризик трансформації нагляду у надмірне адміністративне втручання в справи місцевого самоврядування. Саме тому теоретичне обґрунтування концепції стримувань і противаг у фінансовій сфері є критично важливим для стабільності конституційного ладу.

Тематика дослідження актуалізується також і з огляду на євроінтеграційні зобов'язання України, що вимагають гармонізації національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Зокрема Європейська хартія місцевого самоврядування [3] визначає чіткі межі адміністративного нагляду за діяльністю місцевих влад. Порівняльно-правовий аналіз досвіду країн ЄС, насамперед Республіки Польща, дозволяє, на нашу думку, сформувати оптимальну модель системи фінансових стримувань. Такий підхід сприятиме не лише підвищенню прозорості муніципальних фінансів, але й зміцненню правової захищеності місцевих громад від свавілля центральних органів влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правового статусу місцевого самоврядування, фінансової автономії громад та механізмів державного контролю неодноразово ставали об'єктом прискіпливої уваги українських вчених. Теоретико-правові та практичні аспекти фінансової децентралізації, а також проблеми нагляду та судового захисту муніципальних прав розглядалися у працях О. Мошак, О. Квасниці, Р. Титикала, І. Данчевської, а також у дослідженнях Є. Ананьєвої, О. Антонюк, Г. Возняк, Н. Волкової, В. Гордієнко, М. Вуйчика, М. Гірняка, С. Дяченко, В. Мамонової, І. Цимбалюк та інших науковців.

Проте незважаючи на значний масив наукових напрацювань, питання муніципального фінансового контролю саме як елемента системи стримувань і противаг залишається недостатньо висвітленим. Більшість робіт акцентують увагу на економічній ефективності децентралізації, залишаючи поза увагою правові запобіжники проти адміністративного свавілля. Крім того, відчувається брак актуальних порівняльно-правових досліджень, які б аналізували досвід

Республіки Польща не лише в контексті доходів громад, а й у розрізі діяльності незалежних інституцій фінансового контролю та специфіки судового захисту муніципальної автономії в умовах сучасних викликів.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є проведення комплексного порівняльно-правового аналізу функціонування муніципального фінансового контролю як інструменту в системі стримувань і противаг в Україні та Польщі, а також обґрунтування пропозицій щодо модернізації українського законодавства для забезпечення балансу між державним наглядом та фінансовою автономією громад. Завдання дослідження полягають у наступному: з'ясувати правову природу муніципального фінансового контролю в контексті принципу субсидіарності та поділу влад; проаналізувати правові позиції Конституційного Суду України щодо встановлення меж фінансового втручання держави у справи місцевого самоврядування; здійснити порівняльне вивчення інституційної структури та повноважень органів фінансового нагляду України та Республіки Польща; дослідити правову природу санкцій за порушення бюджетного законодавства та механізми судового захисту прав територіальних громад; розробити науково обґрунтовані пропозиції модернізації українського законодавства для забезпечення балансу між державним наглядом та фінансовою автономією громад.

Виклад основного матеріалу. Фінансова незалежність місцевого самоврядування є одним із наріжних каменів конституційного устрою будь-якої сучасної правової держави. Відповідно до ст. 142 Конституції України [6] матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів та інші ресурси. Водночас ефективне функціонування місцевого самоврядування визначається не стільки обсягами переданих йому повноважень, скільки рівнем їх фінансового забезпечення, тобто можливостями формування й вільного розпорядження фінансовими ресурсами [4, с. 108].

Юридична наука розрізняє кілька видів муніципальної автономії, серед яких саме фінансова є найбільш вразливою до зовнішніх впливів. Вона передбачає право органів місцевого самоврядування самостійно визначати напрями використання фінансових ресурсів у межах, визначених законом. Проте реалізація цього права потребує системи стримувань, які б запобігали фінансовим правопорушенням. Варто наголосити, що матеріально-фінансова самостійність місцевого самоврядування – це законодавчо визначене право суб'єкта самостійно приймати рішення та нести відповідальність за їх результат [13, с. 18]. Поряд із цим важливо розуміти, що будь-яке обмеження фінансової свободи громад має бути пропорційним та обґрунтованим суспільними інтересами.

У контексті принципу субсидіарності держава має втручатися в діяльність органів місцевого самоврядування лише тоді, коли цілі запланованої дії не можуть бути досягнуті на місцевому рівні. Утвердження зазначеного принципу є одним із ключових етапів приведення місцевого самоврядування України у відповідність до європейських стандартів [8]. Фінансовий контроль у цьому випадку виступає як механізм перевірки відповідності муніципальної діяльності загальнодержавним інтересам. Водночас конституційна природа місцевого самоврядування вимагає, щоб такий контроль обмежувався лише перевіркою законності рішень.

Європейська хартія місцевого самоврядування встановлює, що будь-який адміністративний нагляд за органами місцевого самоврядування має бути спрямований лише на забезпечення дотримання закону. Щодо завдань, які делегуються місцевим владам центральним урядом, нагляд може включати і контроль за доцільністю дій. Однак для власних повноважень муніципалітету єдиною допустимою формою контролю є перевірка легальності актів та процедур. Це створює правовий фундамент для розбудови системи стримувань, де держава виступає арбітром, а не директивним керівником.

У правовому полі України наразі спостерігається певний зміст зміщення акцентів у бік посилення адміністративної вертикалі контролю. Це часто обґрунтовується умовами воєнного стану, який залишається серйозним викликом, що вимагає вдосконалення правового регулювання. Проте важливо уникати ситуації, коли прагнення до транспарентності призводить до фактичного позбавлення громад фінансової ініціативи. Оптимальна модель фінансового контролю повинна поєднувати сувору звітність із гнучкістю у прийнятті рішень. При цьому важливо забезпечити спроможність громад концентрувати фінанси і спрямовувати їх на проекти регіонального розвитку [2, с. 503].

Наразі інституційна система контролю в Україні включає кілька суб'єктів із різною функціональною спрямованістю у сфері публічних фінансів, повноваження яких чітко розмежовані Бюджетним кодексом України [1]. Органи Державної казначейської служби України здійснюють попередній та поточний контроль шляхом верифікації підстав для здійснення платежів та перевірки їхнього цільового спрямування. Державна аудиторська служба України, у відповідності до положень Бюджетного кодексу України та Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [9] забезпечує поєднання наступного контролю у формі інспектування та фінансових аудитів, із активним поточним наглядом через механізм моніторингу публічних закупівель, відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» [10]. Проте, незважаючи на превентивну спрямованість такого моніторингу, брак чітких законодавчих критеріїв сутєвості порушень створює умови для процесуального суб'єктивізму аудиторів. Це нерідко призводить до необґрунтованого блокування критично важливих видатків громад, трансформуючи інструмент запобігання ризикам у чинник адміністративного тиску.

Особливе місце в системі стримувань, виходячи з положень Конституції України та Закону України «Про Рахункову палату» [11], посідає Рахункова палата, як орган зовнішнього фінансового контролю, підзвітний Верховній Раді України. При цьому важливо підкреслити, що хоча розширення об'єкта перевірок Рахункової палати на власні доходи та видатки громад наразі й відповідає міжнародним стандартам прозорості INTOSAI [7], водночас створює передумови для надмірного посилення адміністративної вертикалі. Таке розширення юрисдикції потребує встановлення додаткових правових запобіжників, щоб зовнішній аудит ефективності не трансформувався в інструмент обмеження муніципальної дискреції та не порушував конституційні гарантії фінансової самостійності місцевого самоврядування.

Взаємодія між цими органами має будуватися на принципі комплементарності, а не дублювання функцій для уникнення надмірного адміністративного тиску.

Таблиця 1

Поточна інституційна система фінансового контролю в Україні

Суб'єкт	Тип контролю	Об'єкт контролю на місцевому рівні
казначейство	Попередній / Поточний	Оперативні платежі та відповідність підтверджуючих документів
Держаудитслужба	Поточний / Наступний	Моніторинг закупівель, фінансово-господарська діяльність та ефективність витрат
Рахункова палата	Зовнішній аудит	Усі складові місцевих бюджетів, включаючи власні доходи та запозичення

Зокрема правові колізії часто виникають у питаннях розмежування повноважень щодо перевірки місцевих бюджетів у частині власних доходів громад. Варто зауважити, що надмірна кількість перевіряючих суб'єктів може паралізувати роботу фінансових органів місцевого самоврядування. Саме тому законодавче закріплення виключного переліку підстав для проведення фінансових перевірок є необхідним кроком до встановлення балансу.

Судова гілка влади відіграє вирішальну роль у вирішенні спорів між державою та органами місцевого самоврядування щодо фінансових питань. Саме суд виступає остаточним арбітром, який визначає правомірність дій контрольних органів та захищає муніципальну автономію від необґрунтованих обмежень. В українській правовій системі спостерігається тенденція до зростання кількості справ щодо оскарження висновків аудиторських служб та рішень про зупинення бюджетних асигнувань. Це свідчить про активізацію правової свідомості представників місцевої влади та їхню готовність захищати власні фінансові інтереси.

Правові позиції Конституційного Суду України формують фундаментальний базис для розуміння меж фінансового нагляду держави. Суд неодноразово наголошував на тому, що органи місцевого самоврядування мають право самостійно розпоряджатися ресурсами місцевих бюджетів у межах закону [12]. Будь-яке звуження цього права через підзаконні акти або адміністративні процедури може бути визнане неконституційним. З огляду на це судова практика стає важливим чинником стримування виконавчої влади від надмірної централізації фінансових ресурсів.

У контексті порівняльно-правового аналізу цікавим є досвід країн ЄС, де судовий контроль часто доповнюється процедурами медіації між рівнями влади. Наприклад, у польській моделі фінансового контролю реалізовано чітке розмежування критеріїв нагляду залежно від природи повноважень громади. Так, відповідно до ст. 5 Закону Республіки Польща «Про регіональні розрахункові палати» (*Ustawa o regionalnych izbach obrachunkowych*) [15], контроль за власними завданнями громад здійснюється виключно за критерієм законності, що гарантує їхню політичну автономію. Критерії доцільності, надійності та економічності застосовуються аудиторами лише під час перевірки делегованих завдань адміністрації, де громада виступає виконавцем державної волі за державні кошти. Такий підхід унеможливує оцінку судом доцільності фінансових витрат, що є прерогативою виключно обраних громадою представників. Таким чином судова система забезпечує баланс між публічним інтересом у законності та правом громади на самоврядування.

Крім того, розвиток судового прецеденту в питаннях фінансової автономії дозволяє чіткіше окреслити поняття дискреційних повноважень органів місцевого самоврядування. Якщо рішення громади про фінансування того чи іншого проєкту не суперечить прямим нормам закону, воно не може бути скасоване контролюючим органом на підставі іншого бачення пріоритетів. Отже, судова влада виступає гарантом того, що фінансовий нагляд не перетворюється на пряме управління місцевими справами з боку центрального уряду.

Одночасно з цим, застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства є найбільш чутливим елементом системи фінансового нагляду. В Україні такі заходи включають зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань або зменшення їх обсягу. Такі санкції мають на меті не лише покарання порушників, а й запобігання подальшому неефективному використанню ресурсів. Проте правова процедура їх застосування має бути максимально прозорою та передбачуваною для уникнення зловживань з боку контролерів.

Надзвичайно важливим є дотримання принципу пропорційності при накладенні фінансових санкцій на територіальні громади. Наприклад, технічна помилка у звітності не повинна призводити до повного блокування рахунків муніципалітету, оскільки це паралізує забезпечення життєдіяльності міста. Поряд із цим варто враховувати, що відповідальність має бути персоналізованою та спрямованою на конкретних посадових осіб, а не на громаду в цілому.

У Польщі, як й в багатьох європейських країнах, домінує механізм попереджувального нагляду, спрямований на превентивне усунення правових дефектів у фінансових рішеннях громад. Так, згідно зі ст. 12, вже згаданого раніше Закону Республіки Польща «Про регіональні розрахункові палати», у разі виявлення невідповідності закону, контрольний орган не обмежується констатацією порушення, а встановлює термін для його самостійного усунення муніципалітетом або надає роз'яснювальні рекомендації. Таке «право на виправлення» дозволяє органам місцевого самоврядування самостійно привести свою діяльність у відповідність до закону, уникаючи паралічу бюджетного процесу.

Важливим елементом польської системи є також процедура фінансового оздоровлення, передбачена ст. 240а Закону Республіки Польща «Про публічні фінанси» (*Ustawa o finansach publicznych*) [14], яка замінює жорсткі каральні санкції на обов'язок громади реалізувати трирічну програму оздоровчого провадження, згідно з яким передбачається розробка муніципалітетом плану стабілізації, який оцінюється Регіональною розрахунковою палатою (RIO). Хоча на цей період на громаду накладаються суворі обмеження (зокрема заборона нових запозичень та видатків на промоцію), основна мета залишається стимулюючою – відновити фінансову спроможність без паралічу публічних сервісів. Це підтверджує пріоритет превентивного нагляду та методичної підтримки над суто репресивними заходами адміністративного впливу. В решті решт такий підхід створює атмосферу партнерства між державними органами та місцевим самоврядуванням, що є ознакою зрілого громадянського суспільства.

В Україні впровадження таких превентивних інструментів на законодавчому рівні могло б суттєво знизити конфліктність у фінансових відносинах. А трансформація контролю за зразком польських RIO стала б не лише технічною

зміною процедур, а дієвим інструментом зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування, що особливо актуально для стабілізації українських громад у майбутньому [5, с. 93].

Додатковим елементом системи стримувань є право на адміністративне оскарження дій контролерів до вищестоящих органів перед зверненням до суду. Такий механізм дозволяє оперативно виправляти процедурні помилки та досягати компромісу без залучення судового ресурсу. Водночас він не повинен підміняти собою повноцінний судовий захист, а слугувати лише допоміжним інструментом врегулювання спорів. Таким чином розбудовується багаторівнева система захисту прав громад у сфері публічних фінансів.

Удосконалення системи муніципального фінансового контролю в Україні потребує комплексного перегляду Бюджетного кодексу та суміжного законодавства в контексті розширення наглядових повноважень держави. Оскільки Рахункова палата отримала право на проведення повного зовнішнього аудиту всіх складових місцевих бюджетів, пріоритетним напрямом має стати децентралізація самого інституту контролю через створення незалежних регіональних аудиторських установ. Це дозволить збалансувати посилену центральну вертикаль, врахувати специфіку розвитку окремих територій та зменшити навантаження на центральні органи, зберігаючи при цьому єдність методологічних підходів до проведення аудитів.

Варто також розглянути можливість запровадження спеціальної процедури фінансового оздоровлення громад, які опинилися в скрутному матеріальному становищі. У ситуації, коли державний контроль стає всеосяжним, замість виключно каральних заходів держава має пропонувати механізми реструктуризації боргів та експертну підтримку в оптимізації видатків. Така модель, спрямована на допомогу, а не на тиск, значно краще відповідає духу європейської децентралізації. На додаток до цього важливо законодавчо закріпити участь асоціацій органів місцевого самоврядування у розробці стандартів фінансового контролю, що забезпечить зворотний зв'язок між контролерами та муніципалітетами.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз механізму стримувань та противаг в Україні та Польщі

Критерій	Україна	Польща
Головні органи нагляду	Державна аудиторська служба (ДАСУ) та Рахункова палата	Регіональні розрахункові палати (RIO)
Статус органів	ДАСУ – виконавча вертикаль; Рахункова палата – незалежний орган підзвітний ВРУ	Незалежні державні органи з функціями автономних інституцій
Характер контролю	Посаднання карального (ревізії) та превентивного (моніторинг закупівель)	Консультаційно-наглядовий; пріоритет допомоги у виправленні помилок
Критерії оцінки	Законність та ефективність; повний аудит усіх доходів і видатків громад	Виключно законність (відповідність правовим нормам)
Механізми підтримки	Переважно фінансові санкції; модель «фінансового оздоровлення» на стадії впровадження	Розвинені процедури фінансового оздоровлення та реструктуризації
Судовий захист	Оскарження в адміністративних судах; захист дискреції громад	Спеціалізоване оскарження рішень RIO до суду
Участь громад	Зростаюча роль асоціацій у розробці стандартів контролю	Активна участь представників самоврядування у колегіях палати

Іншим важливим аспектом є інтеграція принципів внутрішнього аудиту в структуру муніципального управління. Органи місцевого самоврядування мають бути зацікавлені у створенні власних підрозділів контролю, які б виявляли ризики на ранніх етапах, зокрема через моніторинг закупівель, аналогічний тому, що здійснює Державна аудиторська служба. Це важливо, оскільки місцеве самоврядування є ваговою ланкою у відносинах між громадянином та владою, відіграючи провідну роль у задоволенні потреб людини [4, с. 108]. Розвиток внутрішнього контролю є необхідною умовою для залучення іноземних інвестицій та грантової допомоги від міжнародних фінансових інституцій.

Зрештою успіх реформи системи стримувань і противаг залежить від готовності до діалогу між усіма гілками влади. Фінансовий контроль не повинен сприйматися як інструмент політичного тиску, а має стати запорукою ефективного розвитку територій. Створення стабільних правил гри дозволить Україні завершити процес децентралізації та стати повноправним членом європейської спільноти, поєднуючи суворе дотримання закону з повагою до муніципальної свободи.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що модернізація муніципального фінансового контролю є критичною умовою для забезпечення балансу між державною вертикаллю та місцевим самоврядуванням. На основі проведеного аналізу, нами пропонується впровадження наступних стратегічних змін:

1. Реформування інституційної структури. Необхідним є перехід від жорсткої централізованої моделі до системи незалежних спеціалізованих аудиторських установ на регіональному рівні, за прикладом польських Регіональних розрахункових палат (RIO). Це дозволить деполітизувати процес перевірок та трансформувати роль контролера з наглядача на експертного консультанта, що особливо актуально після розширення юрисдикції Рахункової палати на всі ресурси громад.

2. Впровадження механізмів фінансового оздоровлення. Заміна каральної моделі, що передбачає блокування рахунків або зупинення асигнувань, на стимулюючу процедуру оздоровлення запобігатиме паралічу життєдіяльності міст. Державна підтримка у формі реструктуризації боргів та методичної допомоги стимулюватиме громади до прозорого менеджменту навіть у кризових умовах.

3. Захист дискреційних повноважень через судову систему. Чітке законодавче розмежування контролю за законністю та контролю за доцільністю є ключовим запобіжником проти свавілля. Оскільки державні органи тепер наділені правом оцінювати ефективність використання власних коштів громад, оцінка пріоритетів видатків має залишатися виключною прерогативою виборних представників місцевої влади. Зміцнення ролі суду як остаточного арбітра створить надійний бар'єр проти адміністративного втручання виконавчої влади.

4. Оптимізація контролю за борговими інструментами. Створення прозорої архітектури моніторингу муніципальних облігацій та запозичень із чітким розподілом ризиків підвищить інвестиційну привабливість регіонів. Це дозволить громадам залучати ресурси для інфраструктурного розвитку, не створюючи при цьому критичних загроз для загальнодержавної фінансової стабільності.

2. Danchevska, I. R. (2017). Derzhavnyi finansovyi kontrol na mistsevomu rivni v umovakh finansovoi detsentralizatsii v Ukraini [State financial control at the local level in conditions of financial decentralization in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], (11), 503–507 [in Ukrainian].
3. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia [European Charter of Local Self-Government]. (1985). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text [in Ukrainian].
4. Kvasnytsia, O. (2023). Finansova avtonomiia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Financial autonomy of local self-government bodies]. In *Aktualni pytannia finansovoi teorii ta praktyky* [Current issues of financial theory and practice] (pp. 108–111). Ternopil: ZUNU [in Ukrainian].
5. Kyselov, I., Kryzhanovskiy, O., & Lizut, R. (2025). Pravove rehuliuвання detsentralizatsii finansiv u Polshchi ta Ukraini: porivnialno-pravovyi analiz [Legal regulation of financial decentralization in Poland and Ukraine: a comparative legal analysis]. *Naukovyi visnyk Dniprovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs], (4), 90–98 [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-VR]. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. INTOSAI. (n.d.). INTOSAI framework of professional pronouncements [International standards of supreme audit institutions]. <https://www.intosai.org/documents.html> [in English].
8. Moshak, O. V. (2018). Kontseptualni zasady realizatsii pryntsyphu subsydiarnosti v Ukraini [Conceptual foundations of implementing the principle of subsidiarity in Ukraine]. *Lex Portus* [Lex Portus], (2), 50–67 [in Ukrainian].
9. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnogo finansovoho kontroliu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 26.01.1993 No. 2939-XII [On the basic principles of state financial control in Ukraine: Law of Ukraine of January 26, 1993 No. 2939-XII]. (1993). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> [in Ukrainian].
10. Pro publichni zakupivli: Zakon Ukrainy vid 25.12.2015 No. 922-VIII [On public procurement: Law of Ukraine of December 25, 2015 No. 922-VIII]. (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> [in Ukrainian].
11. Pro Rakhunkovu palatu: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 No. 576-VIII [On the Accounting Chamber: Law of Ukraine of July 2, 2015 No. 576-VIII]. (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> [in Ukrainian].
12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi No. 1-rp/2000 vid 09.02.2000 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in case No. 1-rp/2000 of February 9, 2000]. (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-00#Text> [in Ukrainian].
13. Tytykalo, R. S. (2023). Sutnist ta formy materialno-finansovoi samostiinosti mistsevoho samovriaduvannia [Essence and forms of material and financial autonomy of local self-government]. *Yurydychnyi visnyk* [Legal Bulletin], (2), 15–23 [in Ukrainian].
14. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych [Act of August 27, 2009 on public finances]. (2009). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20091571240/U/D20091240Lj.pdf> [in Polish].
15. Ustawa z dnia 7 października 1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych [Act of October 7, 1992 on regional audit chambers]. (1992). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19920850428/U/D19920428Lj.pdf> [in Polish].

Дата надходження: 27.03.2026

Дата прийняття до друку: 19.04.2026

Дата публікації: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY-NC 4.0

I. O. Kyselov, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Department of Law
20 Hetmanska St., Melitopol, Zaporizhzhia Oblast, 72300
e-mail: law.research@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3200-6576>

O. M. Kryzhanovskiy, Doctor of Psychology,
Professor, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Department of Psychology
20 Hetmanska St., Melitopol, Zaporizhzhia Oblast, 72300
e-mail: lech70708@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5358-9758>

MUNICIPAL FINANCIAL CONTROL AS AN ELEMENT OF CHECKS AND BALANCES: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF UKRAINE AND POLAND

Summary

The article conducts a comparative legal analysis of municipal financial control as an integral element of the system of checks and balances in Ukraine and Poland. Based on the analysis of the regulatory framework and judicial practice, the role of financial oversight in ensuring a balance between the state vertical and community autonomy is highlighted. Special attention is paid to the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine regarding the limits of state intervention in local finances and the experience of the Regional Accounting Chambers of Poland. The study of the legal nature of sanctions and appeal procedures allowed for the identification of the advantages of the European model of control, which is based on the priority of legality over expediency, preventive oversight, and partnership interaction between levels of government.

The purpose of the article is to develop conceptual directions for modernizing Ukrainian legislation to strengthen the financial autonomy of communities within the public power system. The tasks of the research include analyzing the essence of financial checks, studying the legal status of controlling bodies, comparing punitive and incentive models of oversight, and justifying proposals for decentralizing the audit institute. The paper emphasizes that an effective control system should not only prevent violations but also contribute to the investment attractiveness of regions through transparent management of municipal debt and debt instruments.

Taking into account the challenges of martial law and future recovery, the article substantiates the need for a transition from rigid administrative pressure to a model of “financial recovery” and consultative audit. This approach, which corresponds to the spirit of European decentralization and the principle of subsidiarity, will allow for the harmonization of national law with EU standards. This will ensure the creation of an effective mechanism for judicial protection of the rights of local self-government and increase the stability of the financial system of Ukraine in the conditions of the transformation of national constitutionalism.

Keywords: municipal financial control, system of checks and balances, financial autonomy, local self-government, comparative legal analysis, Poland, Ukraine; subsidiarity, financial recovery, judiciary.